

Foto: bron Freeseintkat

PUBLIEKE RUIMTE TERUG IN HANDEN VAN HET PUBLIEK

“Op die plekken strijden we als burgers samen tegen de dominantie van kapitaal en staat, en vooral om een alternatieve toekomst te verbeelden.”

– Nathalie Snauweart & Pascal Debruyne

Inhoud

1. Aanleiding.....	2
2. Wat is een publieke ruimte nu eigenlijk?	3
3. Wie is het publiek in de open ruimte?	4
3.1 Hoe kunnen zij gebruik maken van de publieke ruimte?	5
4. Wie beslist er over de publieke ruimte?	6
4.1 Voor wie wordt de publieke ruimte ingericht?	6
5. Welke rol (kunnen) middenveld organisaties spelen?.....	7
5.1. wanneer spreken we van een participatieve en inclusieve publieke ruimte?	8
6. Conclusie	9
Bibliografie.....	10
Bijlage.....	11

1. Aanleiding

Publieke ruimte wordt te veel gezien als een doorgang naar een andere plek terwijl die er net is om er actief gebruik van te maken. Zelf groeide ik op in de kalme westhoek, publieke ruimte voor mij als jongere waren de bossen, de verlaten boerenwegjes en openvelden. Genoeg plek om te ravotten, te experimenteren en om even alleen te zijn, weg van mijn ouderlijk huis. Wanneer ik rondwandelen in de steden zie ik jongeren op overvolle markten zonder enige privacy, zitbanken die niet uitnodigend zijn, duizenden terrassen, de gemeenschapswacht en de politie die allebei de zogenaamde ‘last’ die van de jongeren komen willen weghalen. De Franse filosoof Lefebvre noemt de stad een theater van het dagelijks leven, waar burgers pas burgers worden wanneer ze echt deelnemen. (Hollis, 2017) Maar hiervan valt soms weinig te zien. Hoe kunnen we de publieke ruimte aantrekkelijk maken voor iedereen waarbij iedereen terug een actor kunnen worden in het spel.

Mensen lokken tot de publieke ruimte is een algemeen gedragen idee bij Bolwerk, met installaties in de publieke ruimte roepen ze verwondering en verbeelding aan bij passanten in de stad. Daarnaast is er Lieve zusters stoere broers die op een soortgelijke basis de publieke ruimte teruggeeft aan kinderen en jongeren. Deze organisaties zijn sterk aanwezig in Kortrijk, ze werken met en voor jongeren, hierdoor gebruik ik deze twee organisaties als inspiratiebronnen maar ook voor achtergrondinformatie. Daarnaast wil ik de focus leggen op publieke ruimte in de stedelijke context en hoe wij hier gebruik van (kunnen) maken.

De bedoeling van dit artikel is geen pleidooi om radicaal onze publieke ruimte in te nemen en overall zitbanken te bouwen; maar net om het DNA van de publieke ruimte te onderzoeken, wie komt er? Wie beslist er over wat? En wat is een publieke ruimte nu feitelijk een ander doel is ook om te kijken hoe participatief en inclusief de publieke ruimte al dan niet is en hoe we daar verder naar toe kunnen gaan, wat middenveldorganisaties doen en wat wij kunnen doen. Daarvoor halen we de term gebruikers-schap of usership aan, dit is het gegeven waarbij burgers effectief gebruik maken van de ruimte zoals die is. Hiervoor maak ik gebruik van participatieve onderzoeksmethodes, door direct aan de man in de straat te vragen, “he wat denk jij hierover?”, maar ook literatuurstudies en gesprekken met middenveldorganisaties.

Om een definiëring te vinden over wat de publieke ruimte nu feitelijk is, welke invloed het geeft op ons en welke invloed wij daarop hebben is hiervoor kwantitatief onderzoek nodig, in mijn literatuurstudie haal ik een essay aan die gebaseerd is op het boek van de Boer *smooth city's*. Een boek over hoe onze steden steeds praktischer worden gemaakt. Daarnaast baseer ik mij op een essay *cities thrive when public space is open to all* geschreven door Leo Hollis een auteur en urban historian. En als laatste maak ik ook gebruik van een bron van de Vlaamse overheid rond de inname van publieke ruimte tijdens corona tijd en hoe dit de commercialisatie aanstoot van publieke ruimtes. Deze bronnen samen met andere bijkomende literatuurstudies geven een gegronde basis voor dit artikel. Daarnaast is het ook belangrijk om het stedelijk weefsel te onderzoeken, hiervoor observeer ik de straten en markten in Kortrijk en de mensen die er gebruik van maken. Als laatste stelde ik een korte enquête op en nam ik die af bij een aantal willekeurige mensen die zich op dat moment in de publieke ruimte vonden, met vragen als; leeftijd, waarvoor gebruik je de publieke ruimte vooral, wat mis je in de publieke ruimte en zou ruimte meer geprivatiseerd mogen worden voor u? Ik had bewust een weekend genomen aangezien jongeren op dat moment geen school hebben en werknemers vaak vrijaf hebben. Aangezien kwantitatieve cijfers voor dit onderwerp moeilijk te achterhalen zijn baseer ik mij vooral op literatuur uit de sociologie, filosofie, sociaal werk en journalistiek.

2. Wat is een publieke ruimte nu eigenlijk?

“De openbare ruimte/publieke ruimte is de ruimte die voor iedereen toegankelijk is. De meeste publieke ruimtes bevinden zich in de openlucht, maar ook vrij toegankelijke overheidsgebouwen en publieke instellingen kunnen tot de openbare ruimte worden gerekend.”

(Politiezone Gent, Z.D)

Deze feitelijke omschrijving vat wettelijk samen wat een publieke ruimte is, ‘een ruimte die voor iedereen toegankelijk is’. De Franse filosoof Lefebvre gaat een stap verder, hij ziet dat de burgers in de publieke ruimte het recht hebben om die ruimte te gebruiken zonder enige exclusie of hindernissen. Daarnaast haalt hij aan dat deel zijn van de stad niet langer gedefinieerd kan zijn door eigenaarschap of rijkdom maar door participatie. Zonder publiek in de publieke ruimte is er geen mogelijkheid tot participatie. Op die manier wordt publieke ruimte niet enkel toegankelijk voor iedereen maar iedereen er ook gebruik van maken. (Hollis, 2017)

Het probleem nu is dat de publieke ruimte vaak ingenomen wordt door eigenaarschap gericht op commerciële doeleinden, een mooi voorbeeld is het pleintje bij sint-Katelijne. Bij Sint-Katelijne werd de slag in 2015 gevoerd, vanaf toen mochten cafés en andere horecazaken hun terras uitbreiden op het pleintje van sint Katelijne. Sinds 2020 geldt er zelfs een alcoholverbod, enkel voor de cafés niet. (Aers, 2020) Ook had corona een spel te spelen in de publieke ruimte, wanneer de cafés en restaurants terug open mochten na de lockdown werd er geacht genoeg ruimte te zijn om de afstandsregels te waarborgen, dit gaf de toegang aan vele cafés in Kortrijk en andere steden hun terras open te breiden op de publieke ruimte. De beleidsmakers hadden in die beslissing meegegeven dat wanneer de coronaregels afgeschaft worden, de terrassen ook terug ingeperkt moesten worden, wanneer geen extra vergunning werd gevraagd. Hier kunnen we de vraag stellen of corona het makkelijker heeft gemaakt de publieke ruimte in te nemen voor commerciële doeleinden. (Departement Omgeving Vlaanderen, z.d.) Hieronder de nota:

“Om de heropening van horecazaken in het kader van de COVID-19 maatregelen te vergemakkelijken, is tijdelijk voor de plaatsing van overdekte en niet overdekte terrassen geen omgevingsvergunning vereist, tot 31 maart 2022.” (Departement Omgeving Vlaanderen, z.d.)

Een goedbedoelde regelgeving maar aan de andere zijde gaf het de toegang aan de cafés en restaurants om publieke ruimte voorgoed in te nemen, dit kun je ook zien in Kortrijk. (Veldnotities, 2024)

Foto 1: Een uitgebreid terras op het pleintje met nog een apart rood cocktail café'tje in de achtergrond. Dit alles op de publieke ruimte

Bron: Freeseintkat

Het gaat soms zelf verder zoals op deze foto is te zien, van een wintermarkt in Brussel:

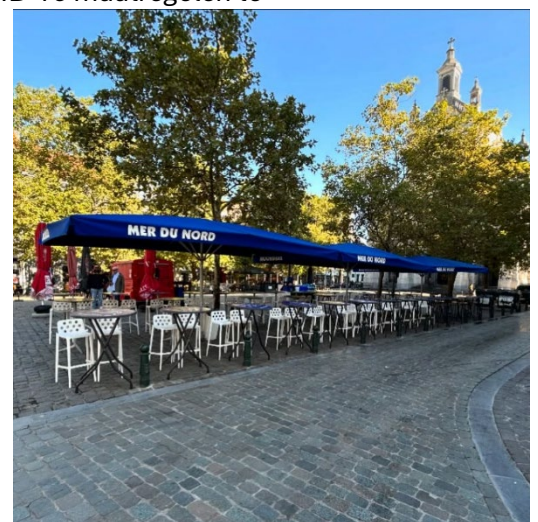

Foto 2: Een publiek bankje op een publieke markt die omgetoverd werd in functie van een wintermarkt in Brussel. (Bron: Freeseintkat)

De toegankelijkheid is hier ver te zoeken, een plek waar mensen gratis konden uitrusten en verzamelen om te ontspannen of even als toevlucht te gebruiken wordt radicaal afgezet voor commerciële doeleinden.

Kunnen we nog spreken over een publieke ruimte wanneer er een fysieke drempel ontstaat van geld en dus participatie belemmerd en dus het publieke karakter tegengaat?

3. Wie is het publiek in de open ruimte?

In essentie mag en kan iedereen gebruik maken van de publieke ruimte. De vraag zit er nu net in of iedereen er wel degelijk gebruik van maakt op dezelfde manier. En of er een consensus te vinden is tussen bepaalde groepen. Wanneer je over straat loopt, of even zit op een bankje kun je al snel opmerken hoe divers het publiek is en hoe deze er gebruik van maken. Het is praktisch onmogelijk om een absolute definiëring van een groep die de publieke ruimte gebruikt vast te leggen. In een gesprek met de organisator van Lieve zusters stoere broers (LZSB), klinkt het dat vooral mensen uit de witte middenklasse gebruik maken van de publieke ruimte wanneer daar iets wordt georganiseerd, terwijl mensen in lagere sociaal economische klassen net meer gebruik maken van de ruimte zonder dat er iets is georganiseerd. (veldnotities 2024) Daarnaast hebben mensen uit een hogere economische sociale klasse toegang tot een tuin of terras, dit zorgt ervoor dat deze een minder hoge nood hebben aan ontspanning in de publieke ruimte. (De Haene & Leeten, 2023) In de Gazet van Antwerpen komt deze alleszeggende zin naar boven wanneer jongeren gevraagd waarom ze hun tijd spenderen in de publieke ruimte.

“Het pleintje is voor ons wat voor de rijken in Brasschaat hun tuin is”

De subgroep daarin die het meest gebruik maakt van de publieke ruimte zijn jongeren en kinderen, aangezien deze weinig tot geen privéruimte hebben. De publieke ruimte wordt met andere woorden gebruikt als een plek voor ontspanning en rust voor deze jongeren. Jammer genoeg wordt zo’n groep jongeren vooral gezien als een stoorzender, het woord hangjongeren brengt op hun beurt een negatieve connotatie voor. Hetzelfde zien we bij mensen die uitermate sterk gebruik maken van de publieke ruimte ter ontspanning, hun hobby of omdat ze simpelweg geen andere plek hebben dan buiten.

Bij het afnemen van de enquête die ik bij de inleiding aanhaal was er is een duidelijke consensus, in de diverse groep mensen dat ik op straat aansprak bleken jongeren het meest vertegenwoordigd in de stad. In deze groep werd snel duidelijk dat die jongeren vooral gebruik maken van de publieke ruimte om er te ontspannen of om af te spreken met vrienden. Die groep haalt dan ook vaak aan dat het soms moeilijk is om effectief iets te doen wanneer ze afspreken in de stad, en wanneer ze iets doen er vaak sterk naar gekeken wordt.

Wanneer we dit bekijken vanuit de bril van een sociaal werker kunnen we al snel vaststellen dat er een gebrek is aan de mogelijkheid tot participatie voor bepaalde doelgroepen in de publieke ruimte. Langs de ene kant is dit voor die jongeren en andere groepen een belangrijke plek waar ze samen kunnen komen, hun hobby kunnen uitoefenen zonder daaraan enige kost te hebben en langs de andere kant worden er skate-verboden opgesteld of banken afgebroken. Daarnaast voelen jongeren in Kortrijk zich sterk geïsoleerd door de politie, burgers en de paarse jassen. Het gevoel van niet te veel te mogen uitsteken komt deels ook door het verlagen van de leeftijd voor GAS-boetes van 16 naar 14 jaar (in Kortrijk). Maakt dit de publieke ruimte wel toegankelijk voor iedereen, of enkel voor degenen die mooi binnen lijnen lopen?

3.1 Hoe kunnen zij gebruik maken van de publieke ruimte?

Het publiek is dus in feite iedereen die er leeft en er gebruik van maakt op welke manier dan ook. We moeten ons echter afvragen hoe we hier gebruik van maken en hoe we dat gebruik kunnen stimuleren tot een gegeven waar we kunnen spreken van participatieve burgers. Er is namelijk een verschil tussen er passeren en feitelijk deelnemen aan de publieke ruimte, door te picknicken, er te zwemmen of te wandelen op plekken die publiek zijn nemen we het gebruikerschap in handen en worden we participerende burgers in de stad zonder dat we afhangen van beschikbare terrassen en/of volle portefeuilles. Zoals eerder vermeld haalden de jongeren waarmee ik sprak en die de enquête invulden vooral aan de publieke ruimte als plek te zien waar ze samenkomen om te ontmoeten en te ontspannen. *“Thuis zit mijn moeder heel de namiddag thuis, hier kan ik makkelijker met mijn vrienden afspreken.”* (Persoonlijke communicatie 2024)

Maar wat mogen ze er precies doen en hoe vrij kunnen ze zijn daarin. Er zijn namelijk heel wat regels waaraan we ons moeten houden, deze regels worden vooral bepaald door de alomkennende GAS bepalingen maar ook algemene regels zoals geen lawaaihinder na 22u (dit geldt voor zowel de publieke ruimte als privé). Die GAS-boetes zijn er vooral om het leven van de burgers makkelijker te maken zodat gebruik van de publieke ruimte zo min mogelijk impact kan hebben op hen. (De Boer, 2023). Er is een toenemende intolerantie ten opzichte van het geluid van spelende kinderen of hangende jongeren. De GAS-boetes smijten hier olie op het vuur, bij de bevraging aan jongeren bleek dat dit aanvoelt als een inperking op hun vrijheid om te gaan en staan waar ze willen. (Veldnotities 2024). Normaal Jongerengedrag zoals skaten, spelen of hangen worden gecriminaliseerd, daarnaast worden de publieke ruimtes steeds meer gecontroleerd en gereguleerd door camera's of afsluitingen. (De ambassade, 2024)

De ambassade spreekt hier over een *evolutie naar een risicomaatschappij met een obsessie voor 'health en safety'*. Overheden zien het klimmen in bomen skaten op het zuid als onverantwoord en voeren steeds meer en meer regelgeving in. De boer heeft het hier over architecturale ingrepen waardoor participatie (of het gebruik) van een bepaald iets onmogelijk wordt gemaakt om zo hinder te voorkomen, netheid te waarborgen en vooral om een vlotte doorloop van voetgangers te waarborgen. (De Boer, 2023)

Foto 3: op een pleintje in Antwerpen met antiskate architectuur, wegens geluidshinder; bron: Hostilevlaanderen

4. Wie beslist er over de publieke ruimte?

Publieke ruimte is dus een ruimte die voor iedereen vrij toegankelijk is, wel ligt het niet aan de burgers om de finale eindbeslissing over die ruimte te hebben. Hiermee bedoel ik (los van de democratische rechtstaat) dat het eigendom van de publieke ruimte in de handen van de lokale of Vlaamse overheid ligt. Het publiek heeft er echter wel mee over te beslissen, zo is er de organisatie Infopunt publieke ruimte. Deze Vlaamse organisatie vertegenwoordigt lokale overheidsbesturen, professionelen, beleidsmakers, middenveldorganisaties en geëngageerde burgers wanneer deze iets meer willen doen met de publieke ruimte. (Infopunt publieke ruimte)

Om weldegelijke veranderingen aan te brengen in de publieke ruimte heeft men geëngageerde mensen nodig. Een alom gekend probleem in het sociaal werk, de mensen die participeren zijn vaak de mensen die de doeleinden hebben om te participeren, middenklassers, geactiveerde burgers. Maar weinig jongeren. Alhoewel bleek in de gesprekken die ik had met een aantal jongeren dat zij vol zitten met ideeën en wensen maar simpelweg niet weten hoe ze eraan moeten beginnen.

We kunnen dus nadrukken dat participatie in de publieke ruimte volstrekt mogelijk is, door organisaties als Infopunt publieke ruimte, maar de kennis er over weinig tot niet aanwezig is.

4.1 Voor wie wordt de publieke ruimte ingericht?

De publieke ruimte is er in feite voor iedereen, dit maakt de inrichting ervan een moeilijk gegeven aangezien niet iedereen dezelfde wensen heeft voor de publieke ruimte. Dat kwam ook duidelijk door de enquête. Er is een grote diversiteit aan wensen tussenin de mensen.

Uiteindelijk heeft de lokale overheid het eindwoord, zij stellen namelijk de vergunningen ter beschikking en gebruiken de publieke ruimte als een weerspiegeling van de mensen en de burgers. (De witte raaf, Z.D) Deze weerspiegeling is echter niet altijd representatief. Zo zien we dat de meest kwetsbaren weinig tot niets te zeggen hebben over de indeling van die ruimte, in buurten waar de armoedecijfers hoog liggen en de kleinste woningen aanwezig zijn ziet men ook het minst aantal pleinen en groene ruimtes. (Morris, 2021) Inclusiviteit is hier ver te zoeken. Daarnaast worden jongeren en kinderen het vaakst over het hoofd gezien wanneer het gaat over de inrichting van de publieke ruimte. (De ambassade, 2024) De dominante groep mensen heeft dan ook het meest te zeggen over de inrichting van de publieke ruimte, dat zorgt ervoor dat mensen in kwetsbare situaties, jongeren en senioren het vaakst uit de boot vallen (Morris, 2021)

Foto 4: vijandige architectuur Bron: sociaal.net

Vaak worden delen van de publieke ruimte op dusdanige manier ingevuld zodat bepaalde mensen er niet aanwezig kunnen zijn. Een goed voorbeeld zijn zitbanken, meer en meer zie je zitbanken met een ongemakkelijke ondergrond waarbij erop liggen of voor een lange tijd erop zitten ongemakkelijk aanvoelt. Maar ook bij vensterbanken of treden worden vijandige pinnen geplaatst.

Kunnen we dan nog zeggen dat de publieke ruimte werkelijk toegankelijk is voor iedereen? Als GAS-boetes worden uitgeschreven voor bepaalde gedragingen, zitbanken doelbewust oncomfortabel worden gemaakt als vijandige architectuur en toiletten zo goed als onbegaanbaar zijn, wanneer je niet tegen de fel ruikende ammoniakgeur bestendig bent.

5. Welke rol spelen middenveldorganisaties?

Er zijn heel wat verschillende acties die en middenveldorganisaties die hierrond iets doen, terecht ook participatie en inclusiviteit in de publieke ruimte is een spiegel voor onze maatschappij. Geen inclusie en participatie in de publieke ruimte, weinig inclusie of participatie in het leven van de burgers.

Er zijn organisaties zoals Bolwerk en lieve zusters stoere broers (Lzsb) die de publieke ruimte opentrekken door er vooral dingen te organiseren, zoals concerten, filmavonden of illegale zwemdagen zo wordt de participatie dus direct naar het publiek en de ruimte brengt. Het roept op tot deelname, verwondering, samenhang maar ook tot het inzien van de mogelijkheden in de publieke ruimte.

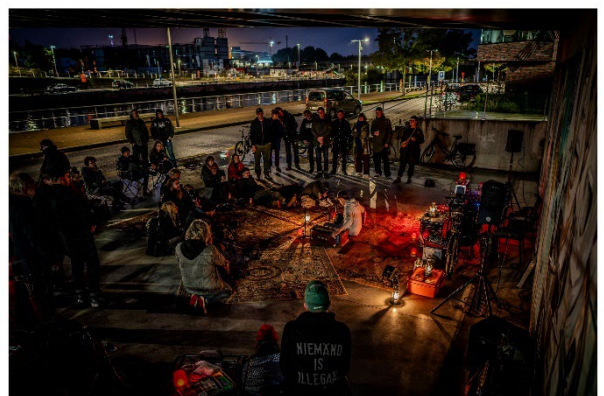

Foto 5: Muziekevent met grondleggers in de publieke ruimte Bron: Lieve zusters Stoere broers

Er zijn echter vergunningen nodig en de zenuwslopende veiligheidsinspecties om zo'n evenementen op poten te kunnen zetten. Lzsb heeft hier gelukkig een grijze zone in gevonden en vraagt voor hun vele events gewoon niets aan. Bij de picknicks, de zwempartijen of de filmavonden rekenen ze op goed geluk en vaak ontvangen ze die ook. Natuurlijk moet je weten waar je het doet.

Maar kunnen we wel op hen en organisaties als die blijven rekenen? Deze organisaties doen het allen voor ons, zij trekken het publiek naar de parken die er anders nooit zouden komen, maar of er veel vanuit het publiek komt? Daarover blijft het stil. Daarnaast is er ook een bepaalde doelgroep die deelneemt bij dergelijke evenementen, witte middenklasse. (Veldnotities, 2024)

Om iedereen bewust te maken van de publieke ruimte zijn er ook meer organisaties nodig die aan informatieverspreiding doen en sensibilisatie van het publiek. Zoals Freeseintkat, de organisatie in Brussel die pleit voor toegankelijker publieke ruimte en het tegengaan van commercialisering. Zij organiseren lezingen over deze materie en onderhouden een degelijke stroom van informatie over de publieke ruimte. Met hun bankjes op het Sint Katelijnepleintje roepen ze op tot zitten voor iedereen. (Freeseintkat, Z.D) Freeseintkat focust zich vooral op Brussel en meer op Sint katelijnepleintje. Er zijn ook andere organisaties die zich bezighouden om publieke ruimte toegankelijk te maken voor meer kwetsbare groepen als jongeren en kinderen. Zoals De ambrassade, ook zij houden zich vooral bezig met informatiedeling maar ook rond onderzoek en beleidsvormingen. Hierdoor geven ze de jongeren nog steeds een stem en kan de publieke ruimte meer en meer vorm krijgen voor hen.

Er zijn verschillende manieren om te doen aan publiekswerking of beleidsvorming, het is daarmee ook onmogelijk om vast te kunnen stellen welke methode het best is of het slechtst. Hoe meer verschillende routes er worden genomen hoe groter het draagvlak. Wanneer men zowel focust op het opnemen van activiteiten om die participatie feitelijk te betrekken met alle huidige installaties, samen met beleidsvorming, onderzoek en sensibilisatie is een participatieve en inclusievere publieke ruimte meer haalbaar.

5.1. Wanneer spreken we van een participatieve en inclusieve publieke ruimte?

Een publieke ruimte is niet enkel een plek waar mensen elkaar ontmoeten, het is een sociaal en politiek forum die een spiegel legt voor onze maatschappij en zijn gebreken. Dat forum kan onmogelijk aanwezig zijn zonder participatie en inclusie. Volgens de Vlaamse overheid betekent inclusiviteit dat de fysieke omgeving gelijke kansen biedt voor iedereen. Dit is een belangrijke, maar beperkte definitie, aangezien inclusiviteit meer omvat dan fysieke toegankelijkheid. Het gaat ook over sociaaleconomische toegankelijkheid, je hobby kunnen uitoefenen of het nu skaten of basketten is. Er kunnen zitten of het nu 2 of 10 uren zijn. Daarnaast wordt het gebrek aan inclusie zichtbaar in buurten met hoge armoedecijfers en beperkte toegang tot groene en recreatieve ruimtes. (De Witte raaf Z.D) Het is aan de sociaal werkers om in dergelijke situaties het probleem te ontleden om te kunnen zien waarop het nog invloed heeft. Volgens De Witte raaf heeft weinig toegang tot publieke ruimte niet enkel economische connotaties maar vaak ook cultureel, etnisch en mentale problemen. Hierbij moeten we de ongelijkheden bloot kunnen leggen en beleidsmakers aanmoedigen om prioriteit te geven aan inclusieve stadsplanning.

Er zijn veel verschillende ideeën over wat de ultieme vorm van inclusiviteit en participatie is en wat het kan doen voor ons. Als mensen maar meer belangrijker als sociaal werkers is het belangrijk hier constant naar te streven. Het is namelijk onze verantwoordelijkheid de rechten van de mens proberen te beschermen en te staven naar de realiteit één van die rechten is het recht op deelname, het recht op participatie. Maar zonder inclusiviteit komen we niet tot aan die participatie of toch enkel door de dominante witte middenklasse, en ze hebben al genoeg te zeggen gekregen. Er is een quote van Thomas Jefferson die dit wat kan duiden:

“We in America do not have government by the majority. We have government by the majority who participate.”

Terwijl hij dit zei genoot Thomas Jefferson van een arsenaal tot slaaf gemaakte mensen en pushte hij de inheemse bevolking tot de woestijnen in hun afzondering. Maar toch heeft deze zin veel kracht, vooral omdat hij zelf bewijst hoe participatie samenhangt met inclusie. Kunnen we werkelijk zeggen dat zijn regie participatief was, wanneer verschillende mensen uit Afrika werden geplunderd en tot slaaf werden gemaakt, neen. Het zou participatief geweest zijn moest iedereen de mogelijkheid hebben gekregen deel te nemen. Dit ter zijde.

We weten niet of het echt mogelijk is om tot participatie en inclusie te komen zonder enige kantjes. De mensheid zit goed maar jammer genoeg nog te vol met hebzuchtigheid en winstgedrang. Wel kunnen wij ernaar blijven naar streven, zo veel mogelijk mensen optillen om zelf de regie van de stad en hun vele pleintjes in handen te nemen. Door beleevingsdagen, -weken, -avonden te organiseren zodat we kunnen zien hoe het anders kan. Zo veel mogelijk belangen verdedigen, belangen van de gewone mens, de jongere met hun skateboard, de man met zijn bier, de gepensioneerde die even wil uitrusten. Dit is hoe we naar een inclusievere publieke ruimte kunnen gaan, een gezonde dosis van radicaal optimisme.

6. Conclusie

De publieke ruimte vormt dus een belangrijke hoeksteen van onze samenleving, een plek waar participatie en inclusie samenkomen en waar de rechten van burgers worden verdedigd en uitgeoefend. Het onderzoek naar de publieke ruimte toont aan dat deze niet slechts een fysieke plek is, maar een dynamisch platform waar maatschappelijke interactie plaatsvindt en waar mensen hun burger-zijn vormgeven. Het principe van participatie in de publieke ruimte gaat verder dan fysieke aanwezigheid. Participatie houdt in dat mensen de kans krijgen om actief deel te nemen aan het sociale, culturele en politieke leven dat zich in die ruimtes afspeelt. Zoals Henri Lefebvre zag, wordt de publieke ruimte pas betekenisvol wanneer burgers daadwerkelijk betrokken worden en de ruimte gebruiken als een platform waar hun dagelijks leven uitgespeeld wordt. Dit vraagt echter om ruimte die niet alleen toegankelijk is, maar ook uitnodigend en ondersteunend is. Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor sociaal werkers, die zich inzetten om kwetsbare groepen een stem te geven en te zorgen dat hun behoeften worden gehoord.

Sociaal werkers hebben een cruciale rol in het verdedigen van de rechten van burgers rond hun gebruikers-schap van de publieke ruimte, het recht op open ruimte en de toegang ertoe. Door hen bewust te maken van hun rechten en hen te empoweren, kunnen sociaal werkers helpen om ongelijkheden in de publieke ruimte aan te pakken. Dit kan bijvoorbeeld door samenwerkingen met middenveldorganisaties die zich richten op het verbeteren van toegankelijkheid en

participatie. Organisaties zoals Lieve Zusters Stoere Broers en Bolwerk zijn goede voorbeelden van initiatieven die de publieke ruimte heroveren door het organiseren van evenementen zoals picknicks, concerten en filmavonden. Deze activiteiten nodigen burgers uit om actief deel te nemen aan het leven in de stad en versterken het gevoel van gemeenschap. Toch ligt de verantwoordelijkheid niet alleen bij deze organisaties. Om een echt participatieve en inclusieve publieke ruimte te creëren, is samenwerking op verschillende vlakken nodig. Beleidsmakers moeten het belang van inclusieve stadsplanning erkennen en de input van burgers serieus nemen bij beslissingen over de inrichting van publieke ruimtes. Burgers moeten op hun beurt gestimuleerd worden om actief deel te nemen aan deze processen, bijvoorbeeld door middel van participatieve besluitvorming en burgerinitiatieven zoals Freeseintkat, infopunt publieke ruimte of De ambrassade. Wij als sociaal werkers spelen hierin een verbindende rol, door als schakel te fungeren tussen beleidsmakers, middenveldorganisaties en burgers.

Als laatst is het ook belangrijk om in te zien dat de publieke ruimte een spiegel is van onze maatschappij. Als er geen inclusiviteit en participatie is in de publieke ruimte, weerspiegelt dit bredere problemen in onze samenleving, zoals ongelijkheid, uitsluiting en een gebrek aan sociale cohesie. Hierdoor is het belangrijk de rechten van iedereen om deel te nemen aan het publieke leven, ongeacht hun achtergrond, inkomen of leeftijd, te kunnen waarborgen. De uitdaging ligt in het vinden van een balans tussen de verschillende belangen en behoeften van burgers, dat vereist een geïntegreerde aanpak waarbij fysieke toegankelijkheid wordt gecombineerd met inclusie op alle punten van het kruispunt. Het vergt ook een mentaliteitsverandering waarbij de publieke ruimte niet langer wordt gezien als een plek die beheerd moet worden, maar als een ruimte die mensen zelf mede kunnen vormgeven. Zoals Lefebvre aangaf, wordt de stad pas een echt theater van het dagelijks leven wanneer burgers actief betrokken worden en zich eigenaar voelen van de publieke ruimte.

Kortom, de publieke ruimte biedt een unieke kans om de waarden van sociaal werk – participatie, inclusie en het verdedigen van rechten – in de praktijk te brengen. Het vraagt om een gezamenlijke inspanning van beleidsmakers, organisaties en burgers om deze ruimte terug te geven aan het publiek en ervoor te zorgen dat iedereen zich welkom voelt. Door barrières weg te nemen en kwetsbare groepen een stem te geven, kunnen we werken aan een publieke ruimte die een rechtvaardige en inclusieve samenleving weerspiegelt. Alleen op deze manier kan de publieke ruimte haar volle potentieel bereiken als plek van ontmoeting, dialoog en samenleven.

Bibliografie

- Hollis, L. (2017, 5 april). *Cities thrive when public space is open to all*. Aeon, van <https://aeon.co/essays/cities-thrive-when-public-space-is-open-to-all>
- Politiezone Gent. (Z.d.). *Het openbaar domein in gebruik nemen*. Van <https://www.politie.be/5402/vragen/het-openbaar-domein-in-gebruik-nemen/omschrijving-openbaar-domein>
- De Heane, J.H., & Leeten, N.L. (2023). Jonge inwoners in/en de publieke ruimte: Een pleidooi voor rondhangen in de publieke ruimte. In Bataljong. Van https://www.buitenspelen.be/Download/20230301_visietekstjongerenindepubliekeruimte.pdf
- Departement Omgeving Vlaanderen. (Z.d.). Tijdelijke regeling horecaterrassen. Van <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/tijdelijke-regeling-horecaterrassen>

- Aers, L. (2020, 22 september). Are we lost in public space? E-tcetera. Van <https://e-tcetera.be/are-we-lost-in-public-space/>
- Over de publieke ruimte als politieke ruimte en het publieke karakter van kennis en onderwijs – De Witte Raaf. (Z.d.). <https://www.dewitteraaf.be/artikel/over-de-publieke-ruimte-als-politieke-ruimte-en-het-publieke-karakter-van-kennis-en-on>
- Moris, M. (2021, 7 december). *‘Wie het meest nood heeft aan publieke ruimte, heeft die het minst’*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/sociale-ongelijkheid-in-publieke-ruimte>
- Boer, R. (2023). Smooth city: Against Urban Perfection, Towards Collective Alternatives.

Bijlage

- Enquête publieke ruimte: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1O_Riqoqbv-YYEXslcbQ4BhXDxrEMDy21knkvhk4PVW0/edit?usp=sharing